4. Miksi tilanne on huolestuttava?

Keskittämisen ansa, talousjärjestelmän sokeat pisteet ja luonnon monimuotoisuus

Suomen maantieteellinen paradoksi

On syytä kysyä terävästi ja peittelemättä: **miten Suomessa voi olla varaa antaa maaseudun autioitua ja elintärkeän elintilan tyhjentyä, kun monissa osissa maailmaa kärsitään puhtaan luonnon, tilan ja luonnonvarojen huutavasta pulasta?** Eikö meidän pitäisi päinvastoin rakentaa elinvoimaista ja toimivaa yhteiskuntaa juuri niille alueille, joissa on mahdollisuus elää monimuotoista elämää suorassa, elävässä vuorovaikutuksessa luonnon kanssa?

Aiemmissa luvuissa olemme osoittaneet, että luonto on kaiken inhimillisen elämän ja turvallisuuden ehdoton perusta, ja historiamme on kulkenut läheisestä luontosuhteesta kohti syvää etääntymistä. Tilastot ovat näyttäneet, miten keskittämisen ketjureaktio on ajanut maaseudun palveluita ja yhteisöjä alas. Tässä luvussa astutaan kokonaisuuden syvälliseen tulkintavaiheeseen: *miksi yhteiskunta hakeutuu katkeamatta kohti keskittämistä, mitkä ovat sen saavutetut hyödyt ja mikä on se kallis hinta, jonka siitä maksamme?*

Keskittämisen illuusio: Miksi järjestelmä kallistuu keskittämiseen?

Jotta keskittämistä voidaan arvioida kriittisesti ja tasapuolisesti, on ymmärrettävä ne syyt ja välittömät hyödyt, joiden vuoksi päätöksenteko jatkuvasti hakeutuu siihen. Keskittämisellä on kiistattomia lyhyen aikavälin etuja:

- **Taloudelliset säästöt ja toteuttamisen edullisuus:** Resurssien, hallinnon ja julkisten palvelujen kokoaminen suuriin yksiköihin tuo välittömiä mittakaavaetuja ja säästää julkisia varoja lyhyellä tähtäimellä.
- **Erikoistuminen ja huippuosaaminen:** Vaativa erikoisteknologia, tieteellinen tutkimus ja erikoissairaanhoito edellyttävät suurten resurssien ja osaajien kokoamista yhteen paikkaan toimakseen tehokkaasti.
- **Infrastruktuurin tiivistyminen:** Tiheästi asutuissa kasvukeskuksissa joukkoliikenne, raideverkosto ja tietoliikenne saadaan rakennettua suorituskykyisiksi ja tehokkaiksi.

> **Luvun ohjaava ydinperiaate:** Keskittäminen ei itsessään ole ongelma — ongelma syntyy silloin, kun keskittämisestä tulee itseisarvoinen tavoite eikä väline ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Säästöjen sokea piste: Voiton maksimointi vs. hajautetun talouden todellinen hyöty

Miksi yhteiskunnalla ei sitten *väitetysti* ole varaa ylläpitää hajautettua rakennetta, kyläkouluja ja maaseudun peruspalveluita? Syy löytyy nykyisen talousjärjestelmän perusrakenteesta: se perustuu voiton maksimointiin, jatkuvaan kasvuun ja talouden rattaiden kiivaaseen vauhtiin, jonka on vain kiihdyttävä, jotta järjestelmä pysyisi pystyssä ja tuottaisi harvoille entistä enemmän aineellista hyötyä. Kun taloutta arvioidaan pelkästään lyhyen aikavälin tuottavuuden ja BKT:n kaltaisilla kapeilla mittareilla, hajautettu elämäntapa näyttäytyy järjestelmän silmissä 'kalliina'.

Hajauttamisen taloudellinen voimavara ja uudet työpaikat:

Tämä säästölogiikka on kuitenkin vakava harhanäky. Hajautettu yhteiskunta ei ole taloudellinen rasite, vaan valtava käyttämätön talousmoottori. Kun hajauttaminen toteutetaan, uudet toiminnat – kuten hajautettu uusiutuva energia, paikallinen ruoantuotanto ja luomumaatalous, biotalous, lähimatkailu sekä monipaikkainen etätyö – alkavat pyörittää yhteiskuntaa uudella, elinvoimaisella tavalla.

- **Uusia työpaikkoja ja alueellista elinvoimaa:** Hajauttaminen synnyttää aitoja yrittäjyyden ja työn mahdollisuuksia ympäri maata, mikä vahvistaa kunnallista veropohjaa ja paikallista ostovoimaa.
- **Oikeudenmukainen hyödyn jako:** Keskitetyssä mallissa pääomat, voitot ja päätöksenteko valuvat harvoille suuryksiköille ja kansainvälisille sijoittajille. Hajautetussa Gaia-mallissa taloudellisesta elinvoimasta, turvallisuudesta ja varallisuudesta hyötyvät **kaikki kansalaiset ja koko yhteiskunta**, ei vain kapea eliitti.

Luonto ja riisto: Millä hinnalla kasvua haetaan?

Ainoastaan taloudellisia voittoja ja suuryksiköitä tavoitteleva järjestelmä maksaa toiminnastaan kovan hinnan: elävää luontoa kohdellaan pelkkänä ehtymättömänä raaka-ainevarastona. Luonnon monimuotoisuutta, maaperän kasvukuntoa ja metsien ekosysteemejä heikennetään lyhytnäköisen voiton nimissä. Samalla kun yhteisölliset lähirakenteet karsitaan säästöjen tieltä, ihmiset uupuvat oravanpyörässä, lähipalvelut karkaavat ja yksinäisyys lisääntyy. Yhteiseen hyvään pyrkimisen sijaan ihmiset ajetaan kulutuskilpailun kierteeseen.

Keskittämisen edut vs. Negatiiviset seuraukset ja riskit

Tarkastelutaso	Keskittämisen edut (Saavutetut hyödyt)	Negatiiviset seuraukset (Haitat ja riskit)
Välittömät vaikutukset	Taloudelliset säästöt lyhyellä tähtäimellä, hallinnon yhtenäistäminen. Erikoisteknologian ja huippuosaamisen (esim. vaativa erikoissairaanhoito) tehokas kokoaminen yhteen.	Maaseudun autioituminen, peruspalveluiden karkaaminen kauas, kasvanut liikkumisen tarve ja autoriippuvuus, paikallisen yhteisöllisyyden rapautuminen.
Ajalliset & rakenteelliset vaikutukset	Suurten kasvukeskusten syntyminen ja suurten infrastruktuurihankkeiden toteutettavuus tiheästi asutuilla alueilla.	Huoltovarmuuden heikkeneminen ('yhden vikapisteen haavoittuvuus'), luonnon yksipuolistuminen, perinnebiotooppien umpeutuminen, ihmisen vieraantuminen maasta.

Luonnon monimuotoisuus vastavoimana: Opimme Gaia-järjestelmästä

Talousjärjestelmä uskoo suuryksiköihin, mutta luonto toimii täysin päinvastaisesti. Ekosysteemeissä keskittäminen eli yhden ainoan lajin tai mallin ylivalta tarkoittaa äärimmäistä haavoittuvuutta ja järjestelmän väpättävää romahdusriskiä. Luonnossa todellinen kestävyys, elinvoima ja palautumiskyky (resilienssi) kumpuavat **monimuotoisuudesta, hajautetuista verkostoista, keskinäisriippuvuudesta ja paikallisesta sopeutumisesta.**

Luonto ei tunne keskittämisbyrokratiaa – jokainen lehto, niitty ja metsäalue muodostaa oman rikkaasti toimivan ekolokeronsa, joka tukee koko maapallon elämää. Ihminen on biologinen olento ja erottamaton osa tätä Gaia-kokonaisuutta. Kun yhteiskuntarakenne hajautetaan ja ihminen palaa elävään vuorovaikutukseen maaperän ja lähiluonnon kanssa, elvytetään samalla luonnon monimuotoisuutta ja varmistetaan tulevien sukupolvien elinehdot. Tulevaisuuden yhteiskuntamalli ei voi perustua luonnon alistamiseen, vaan sen monimuotoisten lainalaisuuksien kunnioittamiseen.

Päätöksenteon tunti: Valinta kahden tulevaisuuden välillä

Olemmeko valmiita uhraamaan maamme elinvoiman, huoltovarmuuden ja luonnon monimuotoisuuden sellaisen lyhytnäköisen talouskoneiston alttarille, joka riistää sekä luontoa että ihmistä keskittääkseen varallisuuden ja päätöksenteon harvoille suuryksiköille?

Vai valitsemme sittenkin **hajautetun Gaia-yhteiskunnan** — mallin, joka luo uutta taloudellista toimeliaisuutta ja aitoja työpaikkoja kaikkialle Suomeen, vahvistaa luontoyhteyttämme ja varmistaa, että yhteiskunnan hedelmistä ja luonnon elinvoimasta hyötyvät **meistä jokainen**, ei vain harva eliitti. Nyt on aika päättää: palveleeko talous ihmistä ja elävää luontoa, vai alistetaanko ihminen ja luonto pelkiksi talouden rattaiksi?